

ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО ТА УКРАЇНОТВОРЕННЯ

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В РЕЦЕПЦІЇ БОГДАНА ЛЕПКОГО

БІЛИК Н.І. (м. Тернопіль)
Copyright © 2014
УДК 168.522

Інтерес до Тараса Шевченка проявився в усіх напрямках діяльності Богдана Лепкого (1872–1941) – поета, вченого, викладача, публіциста, промовця, декламатора, редактора, перекладача, мистецтвознавця, художника, тому варто говорити про постать Кобзаря як центральну в його духовній спадщині.

Тарас Шевченко, письменник і громадянин, став для Богдана Лепкого прикладом для наслідування. В 1903 р. митець у листі до К. Студинського відзначив: “Шевченко, його злидні та його сила, і невгнутість духу най будуть нам приміром і заохотою в борбі” [1, арк. 9], тим самим заманіфестував свою повагу до духовного батька українства.

Ще в ранньому дитинстві велике враження справив на малого Богдана “Кобзар”. Шевченкові вірші несли хлопчину в дитячій уяві до Дніпра, на Запорізьку Січ, відкриваючи перед ним “такий широкий світ”, де “так легко дихати грудям... Україна” [2, с. 92]. Продовжуючи традиції Т. Шевченка, поет став співцем рідного краю, бардом України героїчної минулої та сучасної.

Письменник звернувся до Т. Шевченка, як до людини, котра “підняла українську ідею”. У “сценічному пролозі” “На Тарасовій могилі”, що був поставлений у Бережанах 1902 р. до сорок перших роковин смерті поета, Б. Лепкий підніс Кобзаря як приклад патріота для свого покоління, “що втратило честь”, приспало національну гідність. Піднята проблема “проводу” зачіпала іншу – проблему “зради”. До тих, які зреклися власного народу, звернені слова: “Всьому винні ви, / Плеканці Москви, / Скандинавські нащадки, монголи / Замість люд вести, / Перед ним іти, / Як стратеги до бою за волю, / Ви задля вигод, / Як безумний скот, / На ворожий бік претесь юрбою”. Вірш, уперше надрукований у Тернополі в 1902 р., а згодом перевиданий у Львові в 1903 р. та в Кракові в 1910 р., автор завершив заклик до сучасників “йти з своїм власним народом!”.

Перед Першою світовою війною з-під пера Б. Лепкого вийшов цикл віршів про Т. Шевченка. Автор так пояснив генезу творів: “Здавна носився я з думкою зготовити віршовані життєписи наших визначних мужів. З одного боку диктував мені їх голос пієтизму, а з другого практична ціль – дати молодіжці нашій зразки невгнутих борців за долю й волю рідного народу. Як письменник почав я від Шевченка” [3, с. 394].

Цикл “Шевченко”, написаний на замовлення товариства “Просвіта” з нагоди столітнього ювілею Кобзаря, був опублікований двічі: вперше під назвою “За люд” (Краків, 1914 р.), вдруге – “В Тарасові роковини” (Відень, 1915 р.). Автор змалював життєвий шлях людини, яка покликана провидінням вивести свій народ із духовної неволі (“Літ тому сто”). Т. Шевченко – національний поет усієї України: “Від Карпат аж по Дон його нива” (“Батькове пророцтво”); Т. Шевченко – співець минулої слави: “Він, ніби гетьман України, / Гетьманищину давно з руїни / Добути хоче...” (“Суд над поетом”); Т. Шевченко – “ясновельможний гетьман” (“Умер поет”); врешті, Т. Шевченко – “з великих найбільший син” неньки-України (“Благословенна най буде година”) – зримо постав перед читачем, заговорив своїм “віщим голосом” до мільйонів українців.

Популяризації постаті Т. Шевченка сприяли виступи Б. Лепкого перед громадськістю в Галичині та за межами краю. Так, 9 березня 1914 р. на святковому концерті у Львові з нагоди століття від дня народження Кобзаря діяч декламував свого вірша “Благословенна най буде година”. У промові “Прийди до нас...”, виголошеній на концерті в честь Т. Шевченка 7 липня 1917 р. у Відні, оратор закликав дух Тараса стати на чолі нації; підкреслив, що по обидва боки

кордону стоїть Кобзар, як “найбільший єдинитель української землі й українського народу”, [1, арк. 27]. Митцєві також належала ініціатива проведення щорічних шевченківських академій у Кракові, де він із 1899 р. викладав українську мову та літературу в Ягеллонському університеті.

Із метою виховання поваги до національних провідників Б. Лепкий написав низку шевченкознавчих праць. У дослідженні “Про “Наймичку”, поему Тараса Шевченка” (Львів, 1907 р.) вчений розкрив генезу написання твору, проаналізував текст поеми. Наступні праці – розвідка “Про життя великого поета Тараса Шевченка” (Львів, 1911 р.), приурочена до 50-річчя від дня смерті Кобзаря, і нарис “Про Шевченків “Кобзар”” (Львів, 1914 р.), надрукований до 100-річчя від дня народження митця, – були написані на прохання товариства “Просвіта”. Для них характерні популяризаторський характер оповіді й рясне цитування автобіографічних творів Т. Шевченка. Критик закликав “кожного доброго українця” прочитати “Кобзар”, “і то не раз, від першого до останнього слова”, щоб осягнути глибинний зміст Тарасового слова [4, с. 64]. На сторінках розвідки “Чим жива українська література?” (Відень, 1915 р.) Б. Лепкий назвав Т. Шевченка проводирем “до вольної України, духовно й політично незалежної вітчизни” [5, с. 13].

Найціннішим доробком на ниві шевченкознавства стала наукова праця Б. Лепкого “Про життя і твори Тараса Шевченка”, вперше видана в 1918 р. у Вецлярі. Позбавлена сухого академізму, ця розвідка відкрила перед читачем світ Шевченкового полум’яного слова, яке будило зі сну, вселяло віру у відродження української самостійності. Завершуючи характеристику творчості Кобзаря, дослідник писав: “Життям своїм, своєю наскрізь українською вдачею дав (Т. Шевченко. – Н. Б.) нам приклад доброго, ідейного українського патріота, непохитного борця за волю, натхненного апостола правди, миру й братання. Він слово наше... поставив на сторожі спочатку окремішності національної, а далі й незалежності державної” [6, с. 161]. Автор підніс значення Кобзаря як національного пророка, під впливом ідей якого розвивалася боротьба за незалежність України. У цьому полягає соборницьке прочитання спадщини Т. Шевченка. В той же час, праця Б. Лепкого приваблює багатством джерел, нестандартністю суджень.

У розвідці “Шевченко про мистецтво” (1919 р.) вчений заперечив помилкові погляди професора Хв. Корша щодо освіти Кобзаря. Т. Шевченко, в рецепції Б. Лепкого, не “неук”, яким змальовували його противники українства, а блискучий, освічений європеець, котрий захоплював і неписьмених селян, і витончених аристократів, та в усіх збуджував приспані патріотичні почуття, – констатував дослідник на сторінках праці. На доказ своїх слів він подав низку цитат із творів, щоденника та епістолярію Т. Шевченка про мистецтво, поезію, релігію, тим самим довівши широку сферу зацікавлень Кобзаря, починаючи від живопису та закінчуючи літературою і філософією [7]. Таким чином, шевченкознавець хотів наблизити постать Т. Шевченка до сучасників.

Окреслену мету переслідував Б. Лепкий і як редактор спадщини Кобзаря. Йдеться про три- і п’ятитомні збірки творів Т. Шевченка, окремі видання “Кобзаря” у 1918–1920 рр. Критична оцінка творів була авторитетним словом у шевченкознавстві того часу.

У 1930-х рр. митець став одним із ініціаторів видання 16-томного зібрання творів Т. Шевченка, що здійснив Український науковий інститут у Варшаві. Під редакцією Б. Лепкого вийшов 14 том Шевченківських віршів, перекладених польською мовою. Серед перекладів Б. Лепкого такі шедеври Кобзаря, як “Сон”, “Неофіти”, “Тополя”, “Думи мої” та ін., що відкривали польському читачеві неповторний світ українського генія.

Окремо варто згадати і про мистецьке захоплення – писати портрети Т. Шевченка. Зі спогадів Левка Лепкого довідуємось, як у молодості Богдан уперше написав олійний портрет Т. Шевченка не в шапці та в кожусі, а в елегантній краватці [8]. Згодом він не раз звертався до цього образу, нині збереглася низка його графічних і живописних робіт.

Таким чином, у своїй духовній спадщині Богдан Лепкий переосмислює постать Тараса Шевченка з позицій гуманістичних, водночас підкреслює ідею державності як провідну в житті та творах Кобзаря. Доробок митця як шевченкознавця віддзеркалює світогляд автора і є важливим джерелом у вивченні його інтелектуальної біографії.

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 362 (Студинський К. – академік), оп. 1, спр. 335.

2. Лепкий Б. Казка мого життя / Б. Лепкий. – Івано-Франківськ, 1999. – 304 с.

3. Лепкий Б. Пояснення / Б. Лепкий // Лепкий Б. Писання. – Т. 1: Вірші. – Київ-Ляйпціг, 1922. – С. 383–394.

4. Лепкий Б. Про Шевченків “Кобзар” / Б. Лепкий. – Львів, 1914. – 64 с.

5. Лепкий Б. Чим жива українська література? / Б. Лепкий. – Відень, 1915. – 23 с.

6. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка / Б. Лепкий. – К., 1994. – 173 с.

7. Лепкий Б. Шевченко про мистецтво / Б. Лепкий // Шлях. – 1919. – Ч. 77. – С. 2–3; Ч. 78. – С. 2–3; Ч. 79. – С. 2–3; Ч. 80. – С. 2–3.

8. Лепкий Л. На маргінесі “Казки мого життя” / Л. Лепкий // Лепкий Л. Твори. – Тернопіль, 2001. – С. 165–194.